

A német könyvtári hálózatok jövője

Kritikai észrevételek a Tudományos Tanács és a Német Kutatási Társaság ajánlásairól

WIESENMÜLLER, Heidrun

WIESENMÜLLER, Heidrun: Die Zukunft der Bibliotheksverbände. Ein kritischer Blick auf die Empfehlungen des Wissenschaftsrates und der Deutschen Forschungsgemeinschaft (BuB, Forum Bibliothek und Information, 2011. 11–12. 790–796. p.) írását Murányi Lajos tömörítette

A német tartományi kultuszminiszterek állandó konferenciája (KMK) 2006 végén bízta meg a Tudományos Tanácsot (TT), hogy értékelje a német könyvtárhálózatokat. 2009 közepén kezdődött el a munka, és *Ajánlások a könyvtári hálózatok rendszerének jövőjéhez* címmel 2011. január 28-án tették közzé jelentésüket (<http://www.wissenschaftsrat.de/download/archiv/10463-11.pdf>). Nemcsak külön-külön, hanem országos rendszerként is vizsgálták a regionális hálózatokat a nyolcvankét oldalas dokumentumban. Közben a Német Kutatási Társaság (DFG) Tudományos Könyvtárak és Információs Rendszerek Bizottsága is foglalkozott

a témával, és a könyvtárhálózatok továbbfejlesztéséről készített állásfoglalását 2011. február 2-án publikálta (http://www.dfg.de/download/pdf/foerderung/programme/lis/positionspapier_bibliotheksverbuende.pdf). A két dolgozat csak árnyalatokban különbözik egymástól, alaptónusuk megegyezik. Végül a két testület rövid közös nyilatkozatot is közreadott *A könyvtári hálózatoknak mint az országos információs infrastruktúra részeinek jövője* címmel: véleményük igencsak kritikus (<http://www.wissenschaftsrat.de/download/archiv/1003-11.pdf>).

A könyvtári hálózatok jelenlegi struktúráiban „súlyos gyengeségek mutatkoznak, főleg ami a teljesítményképes információs infrastruktúra számára nyújtott innovatív szolgáltatások fejlesztését és kínálatát illeti” – olvasható a TT és a DFG közös nyilatkozatában. „Ezért szükséges a hálózati rendszereket stratégiaileg újjáalakítani és újra rendezni, mégpedig belátható időn belül.” (1. p.) Elsősorban a „hálózati központok szolgáltatásainak átfedéseit” bírálják (TT 31. p.). Ez „országos szempontból nézve [...] felesleges szolgáltatás”, míg „másutt ugyanekkor ellátási és szolgáltatási hiányok tapasztalhatók” (DFG 3. p.).

Általános szakértők helyett specialisták kellene

Ennek megfelelően a központi ajánlás az, hogy a hálózatokat regionálisból funkcionális struktúrájúvá kell alakítani: „A hálózatok rendszerében a jövőben egy elsődlegesen funkcionális és kötelezően koordinált munkamegosztást kellene kialakítani. A szolgáltatásokat a hálózaton átnyúlóan [...] centralizálva kell biztosítani, és ha szakjellegű, regionális üzemmel kell társítani.” (Közös nyilatkozat 2. p.) Kézenfekvő és ésszerű az a gondolat, hogy a jövőben már nem kell a hálózatoknak „mindennel” foglalkozniuk, hanem e helyett bizonyos szakterületre szakosodniuk, és fejlesztéseiket a többiek rendelkezésére bocsátaniuk.

Persze az elképzelés nem új. Egyrészt már ma is sokrétű a munkamegosztás a hálózatok között – ami a fenti dokumentumokból nem derül ki egyértelműen. Egyes hálózatok országos szolgáltatást is nyújtanak, így a *Gemeinsamer Bibliotheksverbund* (GBV) – Göttingen központtal – szolgáltatja az országos licenceket, a *Bibliotheksservice-Zentrum*, Baden-Württembergben (BSZ) a német internet-könyvtárat, a *Hochschulbibliothekszentrum des Landes Nordrhein-Westfalen* (hbz) a német könyvtári statisztikát és könyvtár-indexet (BIX),

míg a *Hessisches BibliotheksInformationssystem* (HeBIS) a központi statisztikai szervert üzemelteti, és így tovább. A hálózati rendszerek munkaközössége (*AG Verbund*) is kidolgozott egy osztott felelősségű kooperációs eljárást például az elektronikuskönyv-gyűjtemények számára. Másrészt mindegyik hálózat más és más súlyponti kérdéssel foglalkozik, melyeket a meghatározott kompetencia-területeken dolgoztak ki. Egy jelentősebb funkcionális felosztás előfeltétele mindenekelőtt az eredmények könnyebb utóhasznosítása lenne a hálózati határokon túlmenően. Ennek érdekében a műszaki környezetnek kell megváltoznia. Nagyon szerencsétlen helyzet, hogy kétféle szoftvert használnak Németországban, amely „PICA- és ALEPH-világra” osztja a hálózatokat (és amiről nem esik szó a fenti dokumentumokban). A két termék teljesen más filozófiája nemcsak az együttműködést nehezíti: az országos programoknál kétféle megoldás szükséges, egy a PICA-t és egy az ALEPH-et használók számára.

Egységesítésre van szükség!

„A meglévő, monolitikus könyvtári információs rendszereket moduláris szolgáltatás-központú architektúrákkal kell felváltani” követelést viszont támogatni kell – persze ez ne a hálózati központokat érintse, hanem a könyvtári rendszerek előállítóit, akiknek eddig „nem sok hasznát láttuk” (DFG 6. p.). Az Ex Libris és az OCLC által meghirdetett ALEPH és PICA utódrendszerekre tekintettel a hálózatoknak ki kellene használniuk a befolyásukat, hogy lehetőleg nagyon nyílt és moduláris architektúra szülessen.

A dokumentumokban homály fedi egyébként azt a tényt, hogy a hálózati központok több helyütt régóta már nyílt interfészeket és nyílt forráskódú termékeket használnak – az OPUS szoftvert például az intézményi repozitóriumokban –, sőt a BSZ 2009 óta nyílt forráskódú helyi rendszert (Koha) kínál, mely teljesen hálózati alapú, szabványos interfészen alapuló alkalmazásként tökéletesen megfelel mind a TT, mind a DFG elvá-

rásainak. Ahogy a dokumentumok más pontjain is azon csodálkozik az ember, milyen szelektív a szakértők gondolkodásmódja: a kétségtelenül meglévő hiányosságok nagyobb hangsúlyt kapnak, mint az elért eredmények.

Másik megállapításuk a szervezéssel kapcsolatos. A koordinációhoz egy új „stratégiai és irányító testületet” (Közös nyilatkozat 2. p.) kell létrehozni, mivel az AG Verbund intézményi „megvalósítási képesség” hiányában „alkalmatlannak” bizonyult arra, „hogy hatékonyan végezze a szükséges tervezési és koordinációs feladatokat” (TT 41. p.). Ezt a kijelentést Ulrich Hohoff, az augsburgi egyetemi könyvtár vezetője joggal nevezte „tényszerű félrevezetésnek”, mivel egyrészt a testületnek nem az volt a feladata, „hogy bármire is kötelezze a hálózatokat”, másrészt az AG Verbund eddig számottevő sikereket ért el az együttműködésben és a szabványosításban.

Léptékváltás az adatcserében

Itt nemcsak olyan nagy projekteket kell megemlíteni, mint a MARC 21-re való átállás vagy az egységesített besorolási adatok közös adatbázisa (GND), mely iránymutató és a szemantikus webre irányul. A hálózatok közötti adatcserében az utóbbi években léptékváltás is zajlott. 2002-ben e cikk írója még azt panaszkolta, hogy a Kongresszusi Könyvtár egyik címfelvétele „a német címleírási szabvány (RAK) szerint nemcsak még egyszer átírják, hanem négyszer, ötször, hatszor is – minden hálózatban újra meg újra.” A 2005-ben javasolt és 2007-ben indult „kooperatív újrakatalogizálás” program azóta már gondoskodik róla, hogy egy-egy dokumentumot lehetőség szerint csak egyszer írjanak le.

Ehhez jönnek még a leírt tételek későbbi bővítései (például a tartalomjegyzék beiktatása), melyeket automatikusan eljutnak a többi hálózathoz is. A rendszer biztosan nem tökéletes még, és a tárgyi feltárási adatok cseréjén is javítani kell. Nehezen értelmezhető azonban az a kijelentés,

hogy „a konkrét adatcsere során [...] komoly problémák” lennének, s hogy „a rendszeres együttműködésnek [...] csak a kezdetei láthatók” (DFG 7. p.).

Nem nélkülözi viszont az igazságot a szakértői kritika, amely a szabványok „alkalmazásának / megoldásainak régióként eltérő sokféleségét” illeti (DFG 10. p.). Itt is látható azonban a fejlődési trend, mivel a munkacsoport (AG Verbund) közben számos fontos területen megállapodásokat kötött. A még meglévő különbségek további kiegyenlítése várható az új szabványra (*Resource Description and Access, RDA*) való áttéréstől. Ezzel összefüggésben közös alkalmazási szabályokat kell kidolgozni a német nyelvterület számára.

Regionális szervezetekre már nincs szükség?

A meglévő regionális tagoltságot a szakértők már nem tekintik létjogosultnak: a behálózott világban „a digitális információszolgáltatásoknak az előállításuk és használatuk helyéhez való kötése már feleslegessé vált” (TT 31. p.). A hálózatok kívánatos átalakításának „egyetlen megmaradt akadály” abban rejlik, hogy a tudomány és a kultúra továbbra is a szövetségi állam illetőségébe tartozik (TT 31.). Valamint: középtávon „felmerül az a kérdés, vajon a hálózatok regionális szerveződésének van-e értelme” (TT 41. p.).

Ezt az értékélést nem lehet maradéktalanul elfogadni – és nem csak azért, mert ezt az alkotmány egyik alaptétele bánná. Ha ugyanis a föderalizmus teljes mértékben „érvényre jutna”, akkor a mostani hat helyett tizenhat hálózatnak kellene lennie. A tagolás valójában a könyvtárközi kölcsönzés régióit követi; később összevonások történtek, majd lezajlott az új tartományok integrációja. Ennek eredményeként a GBV most nem kevesebb, mint hét tartományt szolgál ki, az SWB pedig hármat. A Bibliotheksverbund Bayern (BVB) és a

Kooperative Bibliotheksverbund Berlin-Brandenburg (KOBV) közötti stratégiai szövetség révén további tartományi „trio” jött létre, mely közös hálózati adatbankot működtet.

A hbz ugyan „csak” Észak-Rajna–Vesztfáliát és Rajna-vidék–Pfalzot fedi le, de a tagkönyvtárak száma miatt ugyancsak jelentős hálózat. Csak a viszonylag kis HeBIS „lóg ki a sorból”. A tartományok tehát már most ésszerű méretű egységeket hoztak létre – szó sincs föderális „elaprózottságról”! Ennek ellenére a TT azt ajánlja, hogy „csökkenteni kell a hálózatok számát” (TT 39. p.).

Nem kellene „hálózati monstrok”

A szolgáltatások esetében valóban lényeges, hol van a szolgáltató székhelye. Már most folyton sérül a regionális elv: például a BVB vagy a KOBV is ellát illetékességi területén kívül bizonyos szolgáltató, támogató és szoftverrel összefüggő feladatokat. Oktatás vagy továbbképzés esetén más a helyzet: ezeket a szolgáltató közelében érdemes tartani. Ezen kívül az egyes tagkönyvtárak véleménye annál kevesebbet nyom a latban, minél nagyobb a hálózat: ez is a hálózati monstrok elleni érv.

Ezen túl a szakértők egyszerűsített képet rajzolnak fel, amikor a hálózatokat központjaira redukálják, és a könyvtárakat csak a szolgáltatások igénybe vevőinek tekintik. Azonban a nagyobb könyvtárak aktívan bekapcsolódnak a munkába: dolgoznak a szakterületi munkacsoportokban, bizonyos hálózati feladatokat is elvállalnak, vagy a központtal közösen, esetleg más könyvtárakkal együtt projektekben vesznek részt – csupa olyan dologban tehát, ahol előnyös a térbeli közelség.

Végül a „regionális célcsoport” fogalom sem évült el, hiszen egy-egy tartomány könyvtárai a tartományok kulturális önállósága alapján egyenlő keretfeltételeket élveznek. A regionális alapelv teljes megszüntetése ezért a szerző véleménye szerint nem lenne logikus, de a hálózatok szerkezetében végzett apróbb változtatásoknak volna értelme.

Alapvető, kiegészítő és jövőbeli szolgáltatások

Részletesen foglalkoznak a szakértők azokkal a szolgáltatásokkal, amelyeket a hálózati központok kínálnak, illetve amelyeket a „változó információs környezetben” kínálniuk kellene (TT 7. p.). A DFG szakértői két változást emelnek ki: egyrészt az „internetes információkeresés rendkívül könnyű lett, és el is terjedt”, másrészt nőtt a jelentősége „az elektronikus kiadói kínálatok közvetlen elérésének” (DFG 7. p.). A TT alapvető újításokat lát a tudományos publikálásban, a virtuális oktatási és kutatási környezetben és abban, ahogy az internetet használják – többek között a Web 2.0 és a szemantikus web révén (TT 9–11. p.).

A könyvtáraknak – így hangzik az egyik alaptétel – „portáljaikat a keresőgépek funkcionálisaihoz kell igazítaniuk, ugyanakkor azonban világossá kell tenniük, hogy miben áll a tudományosan megalapozott és professzionális tartalmi feltárás előnye az egyszerű webes kereséssel szemben” (TT 11. p.). Az is helyes, hogy a saját katalogizálási adatokon túl egyre inkább más forrásokból származó metaadatokat is figyelembe kell venni. A könyvtár legyen a jövőben szolgáltató, mely „a különböző forrásokból származó információkat rendezi, értékeli, adott esetben licenceli és hozzáférhetővé teszi” (TT 11. p.).

A szerző nézete szerint „rendezésen” intelligens „metaadatkezelést” is értenünk kellene. A hálózati központoknak erre olyan munkaeszközöket kellene kifejlesztíteniük, melyek a különböző forrásból származó metaadatok teljességét és hitelességét vizsgálnák, automatikusan kiegészítéseket, javításokat és összekapcsolásokat végeznének. A megkívánt fejlesztések természetesen régóta folynak: több könyvtárban keresőgépes technológián alapuló katalógusokat vezettek be. Többnyire nemcsak katalógusadatokat, hanem más forrásokat is (például felsőoktatási publikációs szerverek vagy elektronikus folyóiratok cikkadatbázisainak a metaadatait) feltöltenek és indexelnek, ami jelentősen megnöveli a keresési teret.

Túl messzire megy a Tudományos Tanács azzal a kijelentéssel, mely szerint „*a jövő feladata nem maga a feltárás, hanem a katalógusadatok gyűjtése és összefésülése*” lesz (TT a 32. oldalról). Nem veszi figyelembe, milyen óriási a különbség az információs piacon a professzionális könyvtári katalógizálás és a többi „szereplő” feltáró tevékenysége között. Ezért az előbbi a jövőben is nélkülözhetetlen marad.

Virtuális kutatási környezet

Konkrét régiókon átívelő jövőbeli szolgáltatásokon (TT 12. p.) értik olyan „*könyvtáros kereső-portálok támogatását, melyek lehetővé teszik az osztott információs forrásokban való átfogó keresést*”, továbbá olyan „*szolgáltatásokat, melyek támogatják a szemantikus és a közösségi webes alkalmazások használatát*”, amelyekre vitathatatlanul szükség van. Szóba kerül a virtuális kutatási környezet és a kutatási adatok nagy mennyisége – mindkét téma régóta érdeklí a könyvtárosokat. A tudományos publikálás kérdéskörében többek között olyan megoldások is szóba kerülnek, melyekre a hálózati központok már erősen elkötelezték magukat: ilyen például „*a digitalizálás és a hosszú távú archiválás terén végzett szolgáltatások*” vagy a „*repozitóriumok támogatása*”.

A jelenlegi helyzet rögzítése során a TT a hálózati központok „*alapszolgáltatásait*” és „*kiegészítő szolgáltatásait*” különbözteti meg. Az alapszolgáltatásokhoz (TT 15. p.) tartozik a központi katalógus, átvett és egységesített adatok biztosítása, a könyvtárközi kölcsönzés, az online keresőportál, a helyi rendszerek tárolása és az OCLC nemzetközi katalógusában, a WorldCatben szereplő katalógus adatok kínálata. (Utóbbit inkább a kiegészítő szolgáltatások közé soroltuk volna, mert kiegészítő keresési lehetőséget kínál.)

„Futottak még...”

Hiányolja az ember a szabványok továbbfejlesztésében, a képzésekben és a továbbképzésekben való részvételt is a dokumentumokban. Ezek csak a „*futottak még*” címszó alatt bukkannak fel (TT 19. p.). Legfontosabb kiegészítő szolgáltatásként (TT 18. p.) a katalógus-bővítést, a nyílt hozzáférésű kiadványok szolgáltatását, a digitalizálást, a digitális kiadványok tárolását és a hosszú távú archiválást, valamint a linkfeloldást (link-resolving) említik. A konzorciumi keretben történő gyarapítás csak mellékesen kerül szóba (TT 17. p.), pedig nagyon fontos szolgáltatás az is.

Nagyon kritikusan nyilatkoznak a szakértők a hálózatok innovációs képességéről. A központok ugyan kiveszik a részüket „*a fejlesztésnek és az új szolgáltatások kínálatának egy részéből*” (TT 30. p.), és „*próbálnak helyenként új kihívásoknak megfelelni*”, mégis ez „*részben kevés*” és „*koordinálatlan*” (TT 35. p.). Az innovációs impulzusok nem a hálózati központból, hanem sokkal inkább egy-egy könyvtárból jönnek; akiknek az ötleteit helyben amúgy is „*gyakran tartózkodással fogadják*” (DFG 7. p.), az új elképzelések megvalósítását is „*sok esetben a tesztletek akadályozzák*” (TT 36. p.).

A hálózati központok lennének az „*innováció fékei*”? Aki rendszeresen figyeli a hálózati központok tevékenységét, ezzel az értékeléssel gondjai vannak: a korlátozott források fényében nagyon figyelemreméltó, amit az elmúlt években létrehozta. Az az elképzelés is furcsa, hogy egy hálózat innovációs ereje kizárólag a központban manifesztálódhat. Nem az a természetes, hogy a tagkönyvtárak is – jól teljesítő információtechnológiai részlegeikkel – részt akarnak venni ebben? A szakértőkkel annyiban lehet egyetérteni, hogy jobb egyeztetéssel és munkamegosztással, esetleg szervezésbeli módosításokkal még többet el lehetne érni.

A hálózati adatbázisok jövője

A szakértők szerint a hálózati központok „*a rutinfeladatokat illetően megbízható szolgáltatók*”, és úgy vélik, a hálózatokban a meglévő struktúrák „*sikeresen koncentrálnak a mindennapos ügymenetre*” (DFG 7. p.), de lebecsülik azt, ahogy a német hálózatok fő feladatukat nemzetközi összehasonlításban is kiválóan megoldják. Főleg az nem volt világos a szakértők előtt, milyen hatékonyan és testre szabottan áramlanak az adatok a központ és a helyi könyvtárak között: Németországban olyan színvonalú teljesítményt értek el, amilyenről másutt csak álmodnak.

Ez egyrészt a hálózati katalógusoknak az amerikaiakétól alapvetően eltérő architektúrája, másrészt a haladó adat-modell miatt van így; ez rendkívül hatékony eljárást biztosít az osztott adatállományok állandó frissítésére. Ha például rekordot módosítanak valamelyik német hálózat adatbázisában – bővítik vagy javítják –, ez rögtön minden tagkönyvtárban látható, ahol az adott mű megvan.

A „kooperatív újrakatalogizálás” bevezetése óta a többi hálózat is profitál ebből. (Az Egyesült Államokban nem ez a helyzet. Ha a mester-rekordot módosítják, ez nem fut végig automatikusan a helyi rendszerekig.) Németországban hasonló a helyzet az egységesített besorolási adatokkal is: ha változtatásra van szükség, csak egyetlen helyen kell módosítani az országban. Automatizált eljárások gondoskodnak arról, hogy a legelső címfelvétel hamarosan a tagkönyvtárakban is megjelenjen. (Az Egyesült Államokban viszont az egyes könyvtáraknak kell gondoskodniuk az egységesített adatelemek frissítéséről. Ehhez általában külső szolgáltatókat vesznek igénybe, akik időszakonként – például évente – a könyvtár valamennyi katalógustételét az országos adatbázissal összehasonlítják, és a változásokat átvezetik. Az eljárás bonyolultabb és költségesebb, a kapott minőség rosszabb: a helyi adatállományok sohasem naprakészek, az egyes könyvtárakban szükségszerűen más és más állapotban vannak.)

A minőségbiztosítás

Lehet, hogy a német hálózatok kiváló teljesítményüket olyan adatbázis-rendszerekkel érik el, melyek az „*internet-alapú szolgáltatásokkal szemben elavultak, és nincsenek integrálva a nyílt webbe*” (TT 32. p.). Alapjában véve másképp szervezett rendszerek jelenleg nem állnak rendelkezésre, ezután kell majd ezeket kifejleszteni. Mindenesetre a kívánt „*alapvető műszaki megújulás a hálózatok rendszerében*” (TT 32. p.) nem mehet a minőség rovására: gondoskodni kell arról, hogy a jelenlegi színvonalat – mely konzisztens és aktuális adatokat szolgáltat a könyvtárak számára – továbbra is biztosítsák.

Konkrétan azt javasolják a szakértők, hogy az eddig önálló hálózati katalógusokat és szolgáltatásokat vonják össze: „*az eddigi regionális katalógusok és szolgáltatások országos és nemzetközi szintű integrálásával el kell kerülni [...] a redundanciát*” (Közös nyilatkozat 2. p.). A cél azonban érdekes módon nem az, hogy országos katalógust hozzanak létre átfogó közös katalógus formájában, ugyanis más országok tapasztalatai megmutatták, hogy „*egyetlen országos közös katalógus a maga konvencionális formájában*” nem „*szükséges*” és nem is „*kivihető*” (TT 37-től, valamint 52. p.). Ehelyett a TT két technikai megoldásra gondol: a német adatoknak a WorldCatbe való integrálására vagy egy újfajta katalógusra, „*a nyílt webbe integrált Linked Open Data formájában*” (TT 40. p.).

A DFG is kifejezetten a WorldCatet nevezi meg opcióként, és azt hangsúlyozza, hogy az összefésülést „*a lehető leggyorsabban, lehetőleg a nemzeti szabványok és adatformátumok mellőzéseivel*” kell végrehajtani (DFG 9. p.). Ez valójában nem továbblépés, hanem visszalépés lenne: óriási információvesztéssel járna a meglévő adatokban, főleg a strukturált rekordokban (például a többkötetes művek esetében) és az egységesített besorolási adatok összekapcsolásában. Nemcsak a GND-n végzett több éves munka veszne kárba, valószínűleg le kellene mondani a német egységesített besorolási adatokról, és a teljes értékű német nyelvű tárgyi feltárás sem volna lehetséges.

A meglevő, a tagkönyvtárak ellátását szolgáló és remekül működő mechanizmusokat egyszerűen „ki kellene dobni”, és több mint kétséges, hogy ezek hasonló minőségben újra létrehozhatók. (Az biztos, hogy ez nem lenne gazdaságos.)

Nagy változások előtt

Emellett az ember egyetlen előállítótól függene, aki még a Linked Open Data területén inkább féknek, mint ösztönzőnek számít. A WorldCat sem volna megfelelő minőségű, sem jövőképes a monolitikus szerkezet miatt. Stratégiai okokból sem lenne célszerű egy amerikai adatbázis mellett dönteni, hiszen az RDA bevezetése alatt jelentős változások várhatók – talán a MARC 21-et is egy korszerűbb adatformátum fogja felváltani.

Az az elképzelés viszont, hogy a tételek leírását úgyszólván közvetlenül a szemantikus webben végezzék és ott is tárolják, valóban vonzó és jövőbe mutató – bár az odavezető út még hosszú lesz. Mindenesetre a német hálózati központoknak, akiknek egy része már úttörőmunkát végzett a Linked Open Datával, komolyan kell foglalkozniuk ezzel a gondolattal. Egy ilyen teljesen újszerű rendszer kifejlesztése azonban aligha képzelhető el többlettámogatások nélkül. Itt lehetne hatékony az a szakértők által javasolt új támogatási program, amellyel a „szükséges innovációs folyamatok [...] elindíthatók” lennének (Közös nyilatkozat 2.).

Egy ilyen technikai platform megvalósításáig a hálózati központok jelenlegi formájukban nem kerülhetők meg. A kívánt jobb minőségű használói keresést (TT 32. p.) így is biztosítani lehet, mégpedig egy keresőgépes technológián alapuló *discovery* szoftverrel. Az adatok alapjául a hálózati adatbázisokból épülő közös index szolgálhatna. Ez válthatná fel az eddigi bevált munkaeszközt, a meta-keresés alapelvén nyugvó Karlsruhei Virtuális Katalógust (KVK).

Egy hasonló projekt már előkészítés alatt áll: az AG Verbund 2010 végén munkacsoportot hozott létre, és a hálózatok egy részében már folynak az

előmunkálatok. Ezt az új keresőeszközt folyamatosan további meta-adatokkal (például nyílt hozzáférésű publikációk, elektronikus folyóiratok) egészíthetnék ki, és így lépésről lépésre haladva egy központi, tartalmát tekintve átfogó könyvtáros keresőgép jönne létre. Ez nemcsak jelentős javulást jelentene a felhasználók számára, hanem rendkívüli mértékben megkönnyítené a könyvtárosok munkáját is; manapság több könyvtárban is párhuzamosan, komoly munkaráfordítással készülnek bővített keresési terek.

Tartományokon átívelő finanszírozás

A szakértők akarata szerint a hálózati központoknál a jövőben semmi sem lesz „ingyenes”. Valamennyi szolgáltatás úgymond árcédulát kapna, hogy a költségek átláthatóak legyenek. A tagkönyvtárak már nem kötődnének a „központjukhoz”, hanem különböző szolgáltatók kínálatából választhatnának. Bizonyos alapfeladatokat finanszíroznának a tartományok könyvtáraik számára, de az azon felüli szolgáltatásokat „a jövőben tartományokon átívelően finanszíroznák és biztosítanák” (TT 42. p.).

A hálózati központoknak ezért forrásaik egy részét „a jövőben rugalmasan és piaci körülmények között kell felhasználniuk, és az ország egész területén kellene biztosítaniuk” (DFG 10. p.). Ehhez a „csökkenteni kellene a belső hálózati testületektől való függést”, de a „felhasználók tanácsának” mindenképpen beleszólást kell engedniük bizonyos mértékig a könyvtáraknak (TT 42. p.). Több pénz nem lesz, ez látható az elinduláshoz készített DFG támogatási programból. Mindenesetre „meg kell őrizni [...] a tartományi információs szolgáltatások pénzügyi kereteit, és az eddigi szabályozás szerinti emeléseket végre kell hajtani” (Közös nyilatkozat 2. p.).

Új, innovatív szolgáltatások finanszírozását remélik a szakértők az átcsoportosítástól: a „regionális átfedésekről” való lemondás révén – az elképzelés szerint – jelentős pénzeszközök szabadulnának fel, de a feltételezett megtakarítást sem konkrétan, sem megközelítőleg nem em-

lítik. A tartományok ebből a pénzből finanszíroznák ezen kívül a DFG támogatási programját (TT 43. p.). A tervezett új „stratégiai és irányító testület” számára egy bizonyos összeg is szükséges lenne, mely jelentős hatáskört kapna „a rendszerrel kapcsolatos lépések végrehajtására” (Közös nyilatkozat 2. p.).

Elképzelhető, hogy a szabványosítási bizottság is bekapcsolódna ebbe. Önkéntelenül is az 1999-ben feloszlott Német Könyvtári Intézet (DBI) jut az eszünkbe. Fő feladatai – többek között a koordináció, szabványosítás és korszerűsítés – kifejezetten predestináltak volna az ilyen feladatra. Ismét bebizonyosodott, milyen rövidlátó volt az akkori döntés.

Összegzés

A fentiek alapján azonban kétségesnek látszik, hogy a szinergia-hatások az átstrukturálás során olyan jelentősek lennének, ahogy a szakértők

remélik. A bemutatott elemzések és megoldási javaslatok némelyike is megkérdőjelezhető. A szakértői jelentéseket ezért nem egy folyamat végpontjának, hanem egy lefolytatandó vita kiindulópontjának kell tekinteni. Ennek a kezdeményezése a Tudományos Tanács és a DFG nagy érdeme. Tudós munkacsoportjaik olyan tudománypolitikai, üzemgazdasági és erősen szövetségi nézőpontból indultak ki, ami tőlünk, könyvtárosoktól néha idegen és nem is mindig megnyugtató, de a vita szempontjából nagyon inspiráló.

A dokumentumok alaphangjával (több egyeztetés és jobb együttműködés révén nagyobb hatékonyságot) minden esetben egyet lehet érteni. A megvalósítás részleteihez még intenzív gondolkodás és megbeszélések kellene. A résztvevők egyetértése esetén a TT ajánlásai jobb szolgáltatásokat eredményezhetnek a tudományos felhasználók számára. A cél: a rendezett kooperáció hatékony rendszere és munkamegosztás a hálózati munkában.

A hat hálózat működési területe

Forrás: <http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Datei:Bibliotheksverbunde.phg&filetimestamp20120502071902>